

Перемога як вікно можливостей: success story VS естетики страждання

Закінчення. Початок на с. 23

урахування рейтингу естетичної вартості їх творів, а відтак розподіл годин на їх вивчення часто переважає показники, відведені на тих, хто заслуговує більшої уваги: «Коли в другій половині 1980-х зникли цензурні обмеження й закордонні видання проскрибованих класиків стали доступними, ціннісна ієрархія змінилася дуже швидко. Кілька років минуло під гаслом ентузіастичного заповнення «білих плям», причому замальовувати їх поспішали знову-таки на догоду вже новій, державницькій ідеології. Так що Улас Самчук, Іван Багряний, Олена Теліга здавалися тоді, вочевидь, значущішими постатями в канонічному списку, ніж Майк Йогансен, Віктор Домонтович або Ігор Костецький. Принаймні романи Самчука й Багряного значно раніше опублікували і ввели до шкільної програми (остаточна канонізація!), ніж твори мурівських модерністів».

Шлях зростання

Перемога в нинішній війні, у чому ми не маємо сумніву, дає нам унікальний шанс змінити філософію інтерпретації української літератури, відходячи від дискурсивної об'єктивації меншовартості і колоніальної свідомості. Перед творчим загалом зараз є важливе завдання відходу від естетики страждання у площину прославлення досягнутих цілей, створення позитивної парадигми української літератури. Тяглість традиції виховання молоді на естетиці страждання необхідно перефокусувати на філософію успіху, шляхів реалізації української мрії щодо гідного існування нації.

Вже відбулися тектонічні зрушення у запиті суспільства на національний культурний продукт. Дійсно, – страждання веде до очищення, що

засвідчують процеси масового виходу українців з російського медіапростору, переходу на українські або міжнародні соцмережі та україномовне спілкування, чого не міг добитися жодний мовний інспектор із захисту державної мови. Після 24 лютого російськомовні українці відкрили для себе багатьох українських музикантів, акторів і письменників. Українців надихають пісні «Ой, у лузі червона калина», «Фортеця Бахмут», «Не відступати і не здаватись» й ін., в яких прославляється воля до Перемоги.

28 квітня 2023 р. відбулася знакова науково-практична конференція «Літературний процес: від нації колонізованої до нації-переможця», організована кафедрою української літератури, компаративістики і гринченкознавства Київського університету імені Бориса Грінченка разом із Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України та Гданським університетом (Республіка Польща). Основними напрямками роботи дискусійного майданчика стали питання антиімперських дискурсів художнього слова; антиколоніальні, постколоніальні та деколоніальні стратегії і практики художнього письма; культурні наслідки краху Радянського Союзу; дискурс опору в художній літературі та культурі; трансгресії в культурних пантеонах; український текст спротиву російській агресії: діахронія і сьогодення та креативний потенціал символічного поля «перемога».

Реалізація в новітній художній літературі та інших видах сучасного мистецтва архетипових моделей мислення з позиції переможця створить надійний ґрунт успішного майбутнього нації та розвитку її художнього слова в європейській родині.

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

**175 років від дня народження
Олександри Єфименко (1848-1918), української історикіні, педагогині, громадської діячки**

Олександра Яківна Єфименко (дівоче прізвище Ставровська) народилася 30 травня (за іншими даними – 30 квітня) 1848 в с. Варзуга на Кольському півострові, неподалік узбережжя Білого моря. Закінчила з відзнакою Архангельську жіночу гімназію в 1863. З тієї пори починається її багаторічна педагогічна діяльність.

Наприкінці 1860-х познайомилася з Петром Єфименком, засланим з України активним учасником Харківсько-Київського таємного товариства, українським істориком та етнографом. 1870 молоді люди одружилися. Петро Савич став для неї не лише вірним чоловіком і справжнім другом та однодумцем, а й учителем, наставником, який відкрив перед молодістю жінкою незнаний до того світ України.

Нова сторінка в житті й науковій творчості О. Єфименко почалася після переїзду її в 1874 разом з чоловіком до України – спочатку до Чернігова, а в 1879 до Харкова. У 1880-1890 найбільш яскраво проявився самотутній

науковий талант О. Єфименко. Вона активно співпрацювала з історико-філологічним товариством при Харківському університеті та часописом «Киевская старина», підтримувала дружні стосунки з такими видатними вченими, як історик Дмитро Багалій і мовознавець Олександр Потебня. Своім учителем в дослідженні історії України Олександра Яківна завжди вважала Володимира Антоновича.

У 1896 Олександра Єфименко зайняла перше місце в конкурсі на найкращий підручник з історії України. Активно виступала за навчання в школах українською мовою. У її творчому доробку особливе місце посідає «Історія українського народу», розрахована не лише на вузьке коло спеціалістів, а й на широкий загал, де висвітлюються історичні процеси в Україні з найдавніших часів до XIX ст.

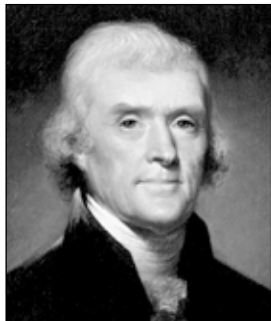
Вела активну громадську діяльність: була заступником голови Харківського видавничого комітету, організатором у Харкові історичного гуртка; читала лекції в Харківській бібліотеці. 1903 вона виступала із доповіддю на відкритті пам'ятника Івану Котляревському. З 1907 очолювала кафедру й викладала історію України на Бестужевських вищих жіночих курсах у Петербурзі. У 1910 Харківський університет присудив О. Єфименко науковий ступінь Honoris Causa з історії. Вона стала першою жінкою в Російській імперії, яка отримала таке визнання. У 1907 за сприяння О. Єфименко, яка високо оцінила вірші молодого Олександра Олеся, на кошти українського громадського діяча Петра Стебницького вийшла перша збірка віршів О. Олеся «З журбою радість обнялась».

У 1917 переїхала на Харківщину. Трагічно загинула у ніч з 17 на 18 грудня 1918 на хуторі Любочка разом з донькою Тетяною під час нападу банди. Могила Олександри Єфименко знаходиться на території середньої школи с. Бугаївка Вовчанського району Харківської області.

**280 років від дня народження
Томаса Джефферсона (Thomas**

Квітень-травень 2023. Постаті

Jefferson; 1743-1826), 3-го президента і одного із засновників США, дипломата, філософа, Національного героя США

Томас Джефферсон народився 13 квітня 1743 в Шедвеллі (Вірджинія). Отримав юридичну освіту і у віці 26 років був обраний депутатом Вірджинської законодавчої асамблеї. У 1779–1781 – губернатор штату Вірджинія. Джефферсон – автор проекту Декларації незалежності 1776, президент США у 1801–1809.

Русійною силою прогресу Джефферсон вважав систему суспільної освіти. Вирішальну роль у розвитку освіти відводив загальноосвітній школі, яка має бути загальною, безоплатною, світською та обов'язковою для всіх. Погляди Джефферсона на освіту відображено у «Біллі про загальне поширення знань» (1779) та в «Нотатках про Вірджинію» (1782). Він запропонував триступеневу систему шкіл: у трирічних безоплатних початкових школах учні мали, крім читання, письма й арифметики, оволодівати ремеслами; у школах другого ступеня, які також мали утримуватися коштом держави, для найбільш здібних пропонувалося встановити особливу стипендію, а потім, під час трирічного навчання, виділити приблизно третину з них для подальшої освіти, надавши можливості вдосконалення в обраній спеціальності.

1814 Джефферсон розробив новий проект системи освіти, що передбачав після закінчення початкової школи вступ до так званої загальної школи (другий ступінь навчання), яка має два відділення: для тих, хто виявляє схильність до заняття сільським господарством і ремеслом, і для

тих, хто схильний до глибокого вивчення наук і продовження освіти у вишах.

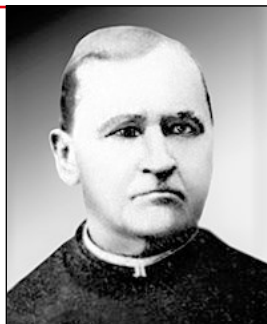
Серед шкільних предметів виділяв історію, бо вважав, що знання основних історичних фактів допоможе розібратися у вчинках людей, розпізнати небезпеку політичного честолюбства. Вважав вивчення іноземних мов корисним для тренування пам'яті. Радив опановувати мови у віці від 8 до 15-16 років, причому особливу увагу пропонував звертати на практику розмовної мови. Займався проблемами морального виховання, мріяв, щоб молоді люди виховували в собі чесність, правдивість, давав поради, як виховувати в дітей шанобливість і повагу до старших, поміркованість, працьовитість, гуманність тощо.

Великого значення надавав позашкільній освіті. За його участі в штаті Вірджинія було створено першу публічну бібліотеку. 1819 було затверджено запропонований Джефферсоном план організації Вірджинського університету як світського навчального закладу. Джефферсон взяв активну участь у складанні навчального плану для університету, у доборі перших професорів, написав для нього один із підручників; брав участь у розробленні архітектурного проекту університетських будівель. Джефферсон був першим ректором Вірджинського університету (з 1825).

Твердо вірячи, що «свобода – природжена донька науки», Джефферсон постійно дбав про поліпшення сфери освіти в США. У 77-річному віці Джефферсон почав писати «Життєпис», в якому намагався осмислити власне життя. Помер 4 липня 1826 в Шарлотсвіллі.

200 років від дня народження Василя Ільницького (1823-1895), українського письменника, історика, педагога

Василь Степанович Ільницький народився 22 квітня 1823 в с. Підпечери Івано-Франківської області в родині священника. Навчався в гімназіях Станіслава (нині

Івано-Франківськ), Тернополя, Львова, а від 1840 – у Львівському університеті, «Царському конвікті» (Відень, 1842–46).

Здобув сан священника, певний час служив у с. Воскресінці під Коломиєю, проте все ж присвятив своє життя просвітницькій та літературно-науковій діяльності. Був викладачем української мови та історії у Станіславській, Тернопільській та Львівській гімназіях, директором Львівської академічної української гімназії, автором петиції про введення української мови як мови викладання у вищих класах академічної гімназії (1871). Голова комісії з підготовки шкільних підручників у крайовій шкільній раді. Підготував і видав чимало підручників і читанок, переклав з іноземних мов підручники із всесвітньої, біблійної історії. Про неабиякий авторитет В. Ільницького серед просвітницьких діячів свідчить той факт, що його було обрано до першого відділу «Просвіти» у Львові.

У 1860–1870 опублікував низку краєзнавчих праць, які часто супроводжував картами і схемами, що допомагали читачам краще зрозуміти історичні події: «Городище стародавнього Звенигорода», «Царство Данила Галицького» та ін. Досліджував історію козацтва, Галичини та Австрії, відносини Австрії з Угорщиною. 1876–1877 опублікував серію статей «Життя знаменитих князів, гетьманів, героїв і інших мужів руських», а також географічно-природничі та етнографічні статті «Геологічний чоловік в Європі» (1879), «З різних країн і народів» (1884) та ін.

Велику цінність мають науково-публіцистичні записки В. Ільницького з національного життя галицьких русинів, зокрема «Собор учених русинів 19-26 жовтня 1848», «Проект органу Матиці», «Рік 1848», «Зав'язане ради руської в Станіславі. Буца

польська», «Виклад про слов'янську філософію», «З'їзд учених в Львові», та ін.

Василь Ільницький був також талановитим літератором. Йому належить значний доробок поетичної, прозової, драматургічної та літературно-критичної творчості, збірка записаних ним українських народних пісень. Як прозаїк він писав невеличкі оповідання, переважно автобіографічного характеру. Повість про події кінця Х ст. «Рогніда-Горислава» та драма «Настася» з історії Галицької Русі другої половини XII ст. написані на історичній основі.

Друкувався у виданнях «Батьківщина», «Діло», «Газета шкільна», «Зоря», «Ластівка». Мав псевдоніми Стефанович В., Стефанович В.Д., Василько Мудрагель, Денис з Покуття.

Помер Василь Ільницький 15 квітня 1895 у с. Підпечери.

250 років від дня народження Івана Лаврівського (1773-1846), українського священника, мовознавця, історика, педагога

Іван Васильович Лаврівський народився 15 травня 1773 у с. Терка (нині Польща). 1784 вступив до новозаснованої нормальної школи в Перемишлі, потім перейшов до тамтешньої гімназії, яку закінчив 1791. Вищу освіту здобував у Львові в греко-католицькій духовній семінарії. Продовжив навчання у Львівському університеті, який закінчив у 1798. Вже з 4-го курсу був помічником професора кафедри історії Церкви. 1798 висвячений на священника і цього ж року став працювати префектом Львівської греко-католицької духовної семінарії. 1801 захистив докторську дисертацію з теології, а 1802 – з філософії.

Закінчення на с. 26

Закінчення. Початок на с. 25

Одночасно з працею у семінарії викладав в університеті різні дисципліни: у 1800/01 – історію церкви, 1801/02 – логіку, метафізику й етику, 1803/04 – філософію і грецьку мову, 1804/07 – моральну теологію. З 1806 по 1815 був професором пасторальної теології. 1815 призначений ректором Львівської генеральної духовної семінарії й каноніком митрополічної капітули.

У 1820 переїхав до Перемишля, де займав посади кафедрального проповідника (до 1833), каноніка єпархіальної капітули (архидиякона і декана). Продовжував педагогічну і викладацьку діяльність, був професором римо-католицького теологічного закладу, директором Інституту дяків і вчителів, дбав про розвиток народного шкільництва, викладав українською мовою.

Для потреб освіти І. Лаврівський написав посібник «Elementarz ruski, niemiecki i polski dla szkół parafialnych w Galicji», надрукований у 1838, та праці, які залишилися в рукописах: «Короткі повісті для дітей руських в школах парафіяльних учасихся...», граматику української мови «Бесідослов», перекладно-тлумачний українсько-польсько-німецький словник «Матеріяли до словаря русскаго»

З 1828 по 1832 організував у Перемишлі греко-католицьку друкарню. Зібрав наукову бібліотеку, яку передав для загального користування греко-католицьким капітульним бібліотекам у Львові й Перемишлі. Колекціонував культурні цінності, створив бібліотечні, іконографічні й нумізматичні зібрання (налічували 33 тис. книг, 300 рукописів й інкунабул, 200 монет, 70 ікон, велику кількість графічних творів). Заснував грошовий фонд для допомоги українським школам.

Помер Іван Лаврівський 25 червня 1846 у Перемишлі, де й похований.

120 років від дня народження Олександри Шулежко (1903–1994), української педагогині, Праведника народів світу

Олександра Максимівна Шулежко народилася 28 травня 1903 в с. Михайлівка Драбівського району Черкаської області в заможній селянській родині Шелудьків. Навчалася в гімназії, педагогічному училищі. 1921 вийшла заміж за Федора Шулежка, адвоката, який прийняв сан священника Української автокефальної православної церкви (УАПЦ). У 1937 чоловіка репресували й відправили в радянські концтабори. Як «дружина ворога народу» з трьома дітьми опинилася без засобів до існування. Завдяки директору Черкаського дитячого садка № 4 влаштувалася у заклад вихователькою й працювала там до літа 1941.

В роки Другої світової війни створила в окупованих Черкасах дитячий притулок і цим врятувала 102 дітей від голодної смерті, серед них 25 єврейських дітей – від страти. Після окупації Черкас нацистськими військами жодний навчальний заклад у місті не працював. Вулицями бродили юрби безхатченків, серед яких чимало дітей та підлітків. Через міську управу в будівлі колишнього дитячого садка № 4 О. Шулежко організувала будинок для безпритульних дітей, сама підбрала надійний персонал. Приймаючи єврейських дітей до притулку, записувала їх українцями, греками, вірменами або татарами, залежно від особливостей зовнішності. Вона цілком усвідомлювала, що за переховування євреїв її чекала смертельна кара. Проте завдяки сміливості, винахідливості, знанню німецької мови їй щоразу вдавалося вводити в оману окупаційну адміністрацію та місцеву поліцію. Наприкінці 1943, коли радянські війська наближалися до Черкас, було оголошено про евакуацію притулку до Німеччини. О. Шулежко вдалося

частину дітей влаштувати до родин у навколишні села, з іншими вона доїхала до с. Соболівка Вінницької області. Навесні 1944 разом з 20 дітьми повернулася до Черкас.

Замість визнання гуманітарного подвигу Олександри Шулежко радянський режим звинуватив її в «співпраці з окупантами». Директора притулку відсторонили від спілкування з дітьми, вихованців закладу розкидали по різних дитячих будинках СРСР, декого всиновили. Педагогині не дозволили далі працювати за фахом. Єдина робота, на яку вона змогла влаштуватися, – реєстратор у центральній міській поліклініці м. Черкаси. Та навіть тут вона не могла пройти повз чуже горе, здавши за життя понад 150 літрів крові та двічі ставши Почесним донором СРСР.

З 1963 жила в Києві у доньки. Лише у 1968 з О. Шулежко зняли тавро зрадниці, взявши до уваги свідчення підпільників про її допомогу руху опору. 1985 її нагородили орденом Вітчизняної війни.

Померла Олександра Шулежко 26 лютого 1994 в Києві. За день до смерті дізналася про присвоєння їй звання Праведника. Її ім'я викарбовано на Стіні Пам'яті Алеї Праведників народів світу в Єрусалимі.

150 років від дня народження Костянтина Зіньківського (1873–1959), українського педагога, поета

Костянтин Максимович Зіньківський народився 29 травня 1873 в Бердянську і був найстаршим з 11 дітей у родині портового вантажника. Освіту здобув у початковій школі та Бердянському трикласному училищі. У 1892 закінчив Феодосійський учительський інститут. Свій педагогічний шлях

розпочав того ж 1892 як викладач математики: спочатку в Молдові учителем повітового училища в м. Кишинів і м. Сороки, а з 1894 – в Україні у Слов'янорубльському повіті Катеринославської губернії, а також у Нікополі, Херсоні, Павлограді, Катеринодарі та Маріуполі. У 1917 обійняв посаду шкільного інспектора у м. Павлоград.

1922 став окружним інспектором народної освіти на Кубані. 1926 переїздить до Бердянська, де працює директором трудової школи імені І. Франка до 1930. Працюючи в школі, К. Зіньківський приділяв увагу вирішенню таких проблем: впровадженню комплексного методу викладання, створенню ефективних методичних посібників, розвитку трудових навичок, використанню краєзнавчого принципу при викладанні історії та географії. Далі працював на посаді викладача математики та педагогічної практики Бердянського педагогічного технікуму, інструктора-методиста райвно (1931–34), викладача Бердянського Педагогічного інституту (1938–41, 1944–46), вчителя у школах Бердянська (1946–52). Загалом на вчительській ниві працював понад 60 років.

Педагогіку К. Зіньківський розглядав як невід'ємну складову національної культури. Обстоюючи необхідність створення для школярів так званої «робітної книги» (аналог сучасного навчального комплексу), педагог стверджував, що такий підручник мав бути «продуктом» роботи школи. Навчальний матеріал такої «робітної книги», на його думку, має будуватися з урахування передовсім краєзнавчого принципу: учні повинні знати не лише історію, а й геологію, археологію рідного краю.

Є автором низки поетичних творів: поема «Зруйнований мур» (1906), казка «Морська царівна» (1908), вірші «Прийде час» (1909), «Весняний ранок» (1909), україномовний переклад поеми «Слово о полку Ігоревім» (перекладено 1906, повністю опубліковано 1967).

Помер Костянтин Зіньківський 28 березня 1959 у Бердянську, де й похований.